

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननप
जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
त्रैष्टुभमन्तरिक्षम् जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान्
यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः (१)

पराङ्मेतयान्वेदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
धामावारुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्ध ईश्वरो वा
एष पराङ्मदधो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा वर्तते चत्वारि
छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य
तनुवमभि (२)

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मानो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु
पर्यावर्तते शुनःशेपमार्जीगर्ति वरुणोऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया
वै स आत्मानं वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य
उखाम्प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया (३)

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येन॑ हरति
 ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
 वाञ्छन्वित्याह विशैवेन॑ समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
 राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रं स्यादिति तम्मनसा
 ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४)

अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवेन॑ समानानां
 करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
 ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति
 चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवातिछन्दसोत्तमया वर्षं वा एषा
 छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्षमेवेन॑ समानानां करोति सद्धती (५)

भवति सत्त्वमेवेन॑ गमयति वात्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन वै
 वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्रेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्रेरेवैतेन॑ प्रियं धामाव
 रुन्द्वा एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तोमेन॑ वै देवा
 अस्मिँल्लोक आर्ध्रुवञ्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव खलु वा एतद्रूपं
 यद्वात्सप्रम्यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते (६)

इममेव तेन॑ लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमतेऽमुमेव
 तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरप तिष्ठते तस्माद्योगे-
 ऽन्यासां प्रजानाम्मनः क्षेमेऽन्यासान्तस्माद्यायावरः क्षेम्यस्येशे
 तस्माद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति वाचं यच्छति

यज्ञस्य धृत्यै॥ (७)

सृष्टोऽन्येतरां भवति सद्रत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति वावैतदाह प्र
प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याहाशिषमेवैतामा
शास्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः (८)

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति चतसृभिरा सादयति चत्वारि
छन्दांसि छन्दाभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां
यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनं समानानां करोति सद्रती भवति सत्त्वमेवैनं
गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् (९)

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष हि नस्ति यः
हि नस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति
रक्षांसि वा एतद्यज्ञं संचन्ते यदनं उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह
रक्षसामपहत्या अनंसा वहन्त्यपंचितिमेवास्मिन्दधाति
तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपंचिततमौ (१०)

अपंचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
घृतानुषित्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो

हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभां राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु भस्म प्र
वेशयत्यप्सु योनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र
वेशयति त्रिवृद्वै (११)

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति
ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून्
वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति
प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः (१२)

रुद्रा वसंवः समिन्धतामित्याहेता वा एतं देवता अग्रे
समैन्धत ताभिरेवैनं५ समिन्द्रे बोधा स बोधीत्युपं तिष्ठते
बोधयत्येवैनन्तस्मात्सुप्त्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुपं तिष्ठते
तस्माद्यथास्थानम्पशवः पुनरेत्योपं तिष्ठन्ते॥ (१३)

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपंचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥ [२]

यावन्ती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो वै
यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैनं५ स चिनुते-
ऽपेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मनेऽग्निं
चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा
एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति यदेतेनाध्यवसाययति (१४)

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं

हन्त्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्रेवैश्वानरस्य
 रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्ध ऊषान्नि वपति पुष्टिर्वा एषा
 प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञानं एव
 संज्ञानं ह्येतत् (१५)

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तान्ते वियती अब्रूतामस्त्वेव
 नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त
 ऊषा अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि
 कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयं
 सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (१६)

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुद्धाग्नेरेवैतेन
 प्रियं धामाव रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
 प्राचीरुपं दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः
 सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं वीयन्त ते
 द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे (१७)

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृहन् यद्वे पुरस्तात्समीची
 उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै
 छन्दांसि पशूनेवास्मै समीची दधात्यष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा
 गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा
 गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (१८)

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं पृणा उपं दधात्येकविंशतिः सम्पद्यन्ते

प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविंशस्यैव प्रतिष्ठां
गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यान्स्तिष्ठति य एवं वेद
पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो
यज्ञमेव पशूनव रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे
लोका एष्वेव लोकेषु (१९)

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति
तस्मान्मासेनास्थि छन्नन्न दुश्कर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो
भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न
विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति॥ (२०)

अष्टवसाययति हतद्विधमित्रस्यादधत द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिंशच्च॥ [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायासं समितमिति
चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा
अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा स शास्ति समितमित्याहु
तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं समेति यथ्संन्युष्यं विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं
व्येत्युतुभिः (२१)

वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेव पुत्रं पृथिवी
पुरीष्यमित्याहुर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वानर्या
शिक्षमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्त्रस्तुषपक्वा भवन्ति

निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णं रूपेणैव
निर्ऋतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२२)

वै निर्ऋत्यै दिग्स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते स्वकृत
इरिण उपं दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनं स्व एवायतने
निर्ऋतिं निरवदयते शिष्यमभ्युपं दधाति नैर्ऋतो वै पाशः
साक्षादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उपं दधाति त्रेधाविहितो वै
पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते पराचीरुपं (२३)

दधाति पराचीमेवास्मान्निर्ऋतिम्पुण्डतेऽप्रतीक्षमा यन्ति
निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोपं तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय
गार्हपत्यमुपं तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता
देवलोकमुपावर्तन्त एक्योपं तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं
दधति निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसुं
प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयन्ति॥ (२४)

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टावत्वारिंशच्च॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपुरुषैवेनं
वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं
वीर्येणैवेनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निनां
पक्षौ द्राघीयांसौ भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयांसि वयांसि
व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम् (२५)

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय
यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्भवेन कृषति षड्वा
ऋतव ऋतुभिरेवेन कृषति यद्वादशगवेन संवत्सरेणैवेयं वा
अग्नेरतिदाहादबिभेथ्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां
नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च (२६)

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुयत्
चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च
चतुष्पादश्च तान् यत्प्राच उथ्सृजेद्रुद्रायापि दध्याद्यदक्षिणा
पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षांसि हन्युरुदीच उथ्सृजत्येषा वै
देवमनुष्याणां शान्ता दिक् (२७)

तामेवेनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ वा
आदित्यः प्राणः प्राणमेवेनाननूथ्सृजति दक्षिणा पर्यावर्तन्ते स्वमेव
वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्मादक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो
आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते तस्मात्परांश्च पशवो वि तिष्ठन्ते
प्रत्यं च आ वर्तन्ते तिस्रस्तिस्त्रः सीताः (२८)

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
ब्रह्मणान्नमव रुन्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य
वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीत

वपति प्रजा॑त्यै द्वाद॑शसु सीता॑सु वपति द्वाद॑श मासाः॑ संव॑त्सरः
संव॑त्सरेणै॒वास्मा॒ अन्न॑म्पचति॒ यद॑ग्नि॒चित् (२९)

अन॑वरुद्धस्याश॒जीयाद॑वरुद्धेन॒ व्यृद्धे॒तु ये वन॑स्पती॒नाम्फल॑ग्रह॒यस्य॑
ऽपि प्रोक्षे॑दन॒वरुद्ध॑स्यावरुद्धे दिग्भ्यो लो॒ष्टान्धसम॑स्यति दि॒शामे॒व
वीर्य॑मवरुध्य॒ दिशां वीर्यै॑ऽग्निं चि॒नुते॒ यं द्वि॒ष्ट्याद्यत्र॒ स स्यात्तस्यै॑
दि॒शो लो॒ष्टमा हरे॑दिष॒मूर्जम॑हमि॒त आ द॑द इतीष॒मेवोर्जं॑ तस्यै॑
दि॒शोऽव॑ रुन्धे क्षो॒धुको भ॑वति॒ यस्तस्यां॑ दि॒शि भव॑त्युत्तरवेदिमुप॑
वपत्युत्तरवे॒द्याः ह्यग्नि॑श्चीयतेऽथो॑ प॒शवो॒ वा उत्तर॑वेदिः प॒शून्नेवाव॑
रु॒द्धेऽथो॑ यज्ञप॒रुषोऽन॑न्तरित्यै॥ (३०)

च भ॒वत्ये॒तावद्वै पुरु॑षे वी॒र्यं यत्कृ॑ष्टश्चाकृ॑ष्टं च दि॒र्यसी॑तां अग्नि॒चिदव॑ पञ्च॒विंशति॑श्च॥ — [५]

अग्ने॒ तव॑ श्रवो वय॒ इति॑ सि॒कंता॒ नि व॑पत्येतद्वा अ॒ग्नेर्वै॑श्वा॒नरस्य॑
सू॒क्तः सू॒क्तेनै॒व वै॑श्वा॒नरम॑व॒ रुन्धे ष॒ड्भिर्नि॑ व॒पति॒ षड्वा ऋ॒तवः॑
संव॑त्सरः सं॒वत्स॒रोऽग्नि॑र्वै॑श्वा॒नरः सा॒क्षादे॒व वै॑श्वा॒नरम॑व॒ रुन्धे समु॑द्रं
वै ना॒मैत॑च्छ॒न्दः समु॑द्रमनु॒ प्रजाः प्र जा॑यन्ते॒ यदे॒तेन॒ सि॒कंता॒
नि॒वप॑ति प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑न॒नायेन्द्रः॑ (३१)

वृ॒त्राय॒ वज्र॑म्प्राह॒रत्स त्रे॒धा व्य॑भव॒त्स्फ्यस्तृ॑तीयं॒ रथ॑स्तृ॒तीयं॒
यूप॑स्तृ॒तीयं ये॑ऽन्तःश॒रा अशी॑र्यन्त॒ ताः शर्करा॑ अभव॒न्तच्छर्करा॑णाः
शर्कर॑त्वं वज्रो॒ वै शर्कराः॑ प॒शुरग्नि॑र्यच्छर्करा॒भिरग्निं॑ प॒रिमि॑नोति॒

वज्रेणैवास्मै पशून्परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्थ-
नोप हरते त्रिसप्ताभिः (३२)

पशुकामस्य परि मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः
पशवः प्राणैरेवास्मै पशून्व रुन्धे त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव
वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि
मिनुयादपरिमितस्यावरुद्ध्ये यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य
तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनः रेतः
परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति (३३)

यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता
व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनः रेतः सिञ्चति पशुमानेव भवति
सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तद्धधाति गायत्रिया
ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः
शं युम्बार्हस्पत्यम्मधो नोपानमत्सोऽग्निम्प्राविशत् (३४)

सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत् सोऽश्वम्प्राविशत्सो-
ऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधो-
ऽश्वम्प्राविशत्तमेवाव रुन्धे प्रजापतिनाग्निश्चेत्तव्य इत्याहुः
प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते
पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णः सयोनिमेवाग्निं
चिनुतेऽपां पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णः

रूपेणैवैनदुपं दधाति॥ (३५)

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविश्वस्योनिं विश्वतिश्च॥ [६]

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुपं दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः
प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म
जज्ञानमित्याहु तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद
ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति
यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीः शुचार्पयेन्नौषधयो न वनस्पतयः (३६)

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षः शुचार्पयेन्न
वयांसि प्र जायेरन् यद्विवि चिन्वीत दिवः शुचार्पयेन्न
पर्जन्यो वर्षेद्रुक्ममुपं दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं चिनुते
प्रजात्यै हिरण्मयं पुरुषमुपं दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै
यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि
दध्यादक्षिणतः (३७)

प्राञ्चमुपं दधाति दाधारं यजमानलोकत्र पशूनां च
यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूपं
दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति होत्रास्वेवैनं
प्रतिं ष्ठापयति सुचावुपं दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं दध्नः
पूर्णांमौदुम्बरीमियं वै कार्ष्ण्यमय्यसावौदुम्बरीमे एवोपं धत्ते (३८)

तूष्णीमुपं दधाति न हीमे यजुषासुमर्हति दक्षिणां

कार्ष्ण्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णा
 कार्ष्ण्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्ण्यो वज्रेणैव यज्ञस्य
 दक्षिणतो रक्षाऽस्यप हन्ति दध्नः पूर्णामौदुम्बरीम्पशवो वै
 दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्ज दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे
 एवैनम् (३९)

अमुष्मिल्लोक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः सुग्वै
 विराड्रथ्सुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखेयंज्ञमुखे
 वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षांसि जिघांसन्ति यज्ञमुखः
 रुक्मो यद्रुकं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाऽस्यप हन्ति
 पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षाऽस्यप
 हन्त्यक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै॥ (४०)

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्षण्या पञ्च च॥ [७]

स्वयमातृणामुप दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोप
 धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यो दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
 पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
 भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेष वै (४१)

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र
यच्छेत्ताम्ब्राह्मणश्चोप दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा
एष आर्तिमार्तोऽर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन् वरा॑न्दद्यात्रयो वै
प्राणाः प्राणानां॑ स्पृत्यै॒ द्वावेव॑ देयौ द्वौ हि प्राणावेकं एव देय
एको हि प्राणः पशुः (४२)

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव् आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुप
दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डा॑त्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह
काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन
चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता
तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (४३)

कामयेत् वसीयान्त्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप दध्याद्वसीयानेव
भवति यं कामयेत् पापीयान्त्स्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योप
दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान्भवति
त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोका॑स्त्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो
भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु
प्रासर्पत् (४४)

यत्कूर्ममुपदधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः
सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो
यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं
वा एतत्क्रियते यन्मृतानां पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं

कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत् (४५)

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना
मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्धौ मही द्यौः पृथिवी च न
इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुपं दधाति सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं दधाति तस्मात् (४६)

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपं तिष्ठन्ते यो वा अपंनाभिमुग्निं
चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स एनमीश्वरो
हिंसितोरुलूखलमुपं दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं
चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरं भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे
मध्यत उपं दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत
ऊर्जा भुञ्जत इयद्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव
हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोपं दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो
यज्ञ एव यज्ञं प्रतिं ष्ठापयति॥ (४७)

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य
एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुन्धे मध्यत उपं दधाति मध्यत एवास्मै
ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः
पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्धे यं

कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योपं (४८)

दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति पूर्णां तस्योपं दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुपं दधाति सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयति व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः (४९)

अमृतं हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति मध्व्योऽसानीति शृतातङ्गो न मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्वध्यारण्यम्मधु यद्वध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ पशुशीर्षाण्युपं दधाति पशवो वै पशुशीर्षाणि पशून्वाव रुन्धे यं कामयेतापशुः स्यादिति (५०)

विषूचीनानि तस्योपं दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति समीचीनानि तस्योपं दध्यात्समीच एवास्मै पशून्दधाति पशुमानेव भवति पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योपं दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो वै पशवः (५१)

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्यः

ए॒व प॒शुभ्य॑ आ॒र॒ण्यान्प॒शूञ्छुच॑मनू॒त्सृज॑ति॒ तस्मा॑त्स॒माव॑त्प॒शूनां॑
प्र॒जाय॑मानानामा॒र॒ण्याः प॒शवः॑ कर्नीया॑सः शु॒चा ह्य॑ताः
स॑र्पशी॒र्षमुप॑ दधाति॒ यैव स॒र्पे त्विषि॑स्तामे॒वाव॑ रुन्धे (५२)

यत्स॑मी॒चीन॑म्पशुशी॒र्षैरु॑प॒दध्या॑द्ग्रा॒म्यान्प॒शून्द॑शु॒काः
स्यु॒र्यद्विषू॑चीन॑मा॒र॒ण्यान् यजु॑रे॒व व॑दे॒दव॑ तां त्विषि॑ रुन्धे
या स॒र्पे न॑ ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॑नस्ति॒ ना॒र॒ण्यान॑थो॒ खलू॑प॒धेय॑मे॒व
यदु॑प॒दधा॑ति॒ तेन॑ तां त्विषि॑म॒वै रुन्धे॑ या स॒र्पे यद्यजु॑र्व॒दति॑ तेन॑
शा॒न्तम्॥ (५३)

ऊ॒नान्त॑स्योप॑ प्रा॒णाः स्या॑दिति॒ वै प॒शवो॑ रुन्धे चतु॑श्चत्वारि॑श॒च॥ [९]

प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्निर्योनिः॒ खलु॑ वा ए॒षा प॒शोर्वि॑ क्रियते॒
यत्प्रा॑चीन॑मैष्टकाद्यजुः॒ क्रियते॑ रेतो॑ऽप॒स्या अप॒स्या उप॑ दधाति॒
योना॑वे॒व रेतो॑ दधाति॒ पश्चो॑प॒ दधाति॑ पाङ्गाः॑ प॒शवः॑ प॒शूने॒वास्मै॑
प्र ज॑नयति॒ पश्च॑ दक्षिण॒तो वज्रो॑ वा अ॒प॒स्या वज्रे॑णै॒व य॒ज्ञस्य॑
दक्षिण॒तो रक्षा॑स्य॒प ह॑न्ति॒ पश्च॑ प॒श्चात् (५४)

प्रा॒चीरु॑प॒ दधाति॑ प॒श्चाद्वै प्रा॒चीन॑ रेतो॑ धीयते॒
प॒श्चादे॒वास्मै॑ प्रा॒चीन॑ रेतो॑ दधाति॒ पश्च॑ पु॒रस्ता॑त्प॒तीचीरु॑प॒
दधाति॑ पश्च॑ प॒श्चात्प्रा॑ची॒स्तस्मा॑त्प्रा॒चीन॑ रेतो॑ धीयते॒
प्र॒तीचीः॑ प्र॒जा जा॑यन्ते॒ पश्चो॑त्तर॒तश्छ॑न्द॒स्याः प॒शवो॑ वै
छ॑न्द॒स्याः प॒शूने॒व प्रजा॑ता॒न्त्स्वमा॑यत॑नम॒भि पर्यू॑हत इ॒यं वा
अ॒ग्नेर॑ति॒दाहा॑द॒बिभे॑त्सैताः (५)

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां नात्यदहृद्यदपस्या
उपधात्यस्या अनतिदाहायोवाच हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता
उपधीयान्ते य उ चैना एवं वेददिति प्राणभृत उप दधाति रेतस्येव
प्राणान्दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्यश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयम्पुरः (५६)

भुव इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दक्षिणा
विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायम्पश्चाद्विश्वव्यचा इति
पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेय
मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दशदशोप दधाति सवीर्यत्वायाक्ष्ण

उप दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्रोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो
याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या
ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदध्रोत्येव य
आसामेवम्बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद
कल्पते (५८)

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय संयत
उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं यच्छति तत्संयता
संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो
विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वश्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं
यतम् (५९)

असुवर्ग्यमस्य तथ्सुवर्ग्योऽग्निर्यथ्सं यत उपदधाति
 समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
 वयोभिरेवायानव रुद्धेऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
 तस्मादयं सर्वतः पवते॥ (६०)

पश्चादेताः पुरोऽक्षण्या कल्पतेऽसं यत पञ्चत्रिंशच्च॥ [१०]

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्ता सह। बृहत्युष्णिहा
 ककुथ्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
 या च षट्पदा सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाग्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या विद्युतो
 वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा युजो
 युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा।
 नारीः (६१)

ते पल्लयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानाम्पत्नीर्दिशः
 सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यव चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
 वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न
 जग्मुः॥ (६२)

नारीस्त्रिंशच्च॥ [११]

कस्त्वा छति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क
 उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु।

संवत्सरस्य धायंसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा
छन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः।
अर्धमासाः परूषि ते मासाश्छन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो
विलिष्टं (६३)

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रमिषज्यतु।
द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः
शमस्त्वरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवै भुवत् (६४)

विलिष्टं शब्दः॥ [१२]

उत्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अक्षण्यास्तोमीयां अग्नेर्भागोऽस्यग्नें जातान्श्मिरिति नाकसद्विश्वन्दांसि
सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्देवासुराः कर्नीयांसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥ [१३] उत्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य
मुख्यवतीर्नाकसद्विरेवेताभिर्ष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ उत्सन्नयज्ञः सर्वत्वाय॥

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>